

УДК 1(314/316)+308+316(93/94)

О. Г. Найдъонов

докторант відділу інтернаціоналізації вищої освіти
Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України**ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО СПАДКУ ЛЕСТЕРА УОРДА
ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ**

Соціально-філософська думка в Україні зазнає трансформаційних впливів, спричинених більшою відкритістю суспільства й тими викликами, які з'явилися в процесі українського державотворення. Ці трансформаційні впливи виявляються в кількох напрямках, де одним із найголовніших є потреба ефективної методологічної основи соціально-філософських досліджень. Панівна до недавнього часу в українській соціально-філософській думці марксистсько-ленінська теорія суспільного розвитку довела свою історичну обмеженість, будучи однією з філософських шкіл, яка намагалася з матеріалістичних позицій пояснити основний фактор суспільного розвитку. У зв'язку з цим виникла потреба пошуку методологічного підґрунтя соціально-філософських досліджень в українських соціальних науках, що виходять за межі матеріалістичної інтерпретації суспільствотворення, особливо сучасного інформаційного. На нашу думку, для успішного вирішення цього актуального завдання корисним є звернення до досвіду американської соціальної філософії й соціології, нсамперед до теоретичного спадку Лестера Франка Уорда (Lester Frank Ward) (1841–1913).

Лестер Уорд був геологом, палеонтологом, палеоботаником, одним із засновників американської соціологічної науки, основоположником психологічного напрямку в соціології. У 1906 р. він у віці 65 років був призначений професором соціології в Університеті Брауна. Л. Уорд, як і О. Конт, уважав основним завданням соціальної науки пошук методів удосконалення суспільства. Його класична праця «Психологічні фактори цивілізації» належить до найбільш вагомих досягнень американської соціальної філософії кінця позаминого століття. Багато з ідей американського мислителя отримують в наш час нове, досить сучасне звучання.

В українській соціальній науці звернення до праць Л. Уорда є фактично одиничним: лише О.С. Лукашук намагається залучити до свого теоретичного аналізу еволюції соціокультурного статусу вищої освіти наукові досягнення американського вченого [1]. Подібну картину поодиноких звернень до них ми можемо спостерігати на всьому пострадянському просторі, незважаючи на те що непересічне значення творчості Л. Уорда для соціальних наук має вже хоча б тому, що, як констатує російський дослідник А. Крейк, американський учений був першим, хто концептуально розглянув синергію як феномен соціуму й позначив її функціональну роль у суспільстві [2].

Українські дослідники історії соціально-політичної думки: М. Захарченко, О. Погорілий [3], О. Даниленко, І. Ковалева, А. Мусієздів [4] – досить символічно віддають належне творчому спадку Л. Уорда, традиційно його позначаючи як засновника психологічного еволюціонізму в соціології¹. Не до кінця вдалося подолати ідеологічні стереотипи, які склалися в радянську добу, щодо західної соціально-філософської думки як «буржуазної філософії та соціології», таким російським дослідникам, як В. Бачинін [5], А. Воронцов, Ю. Сандулов [6]. У межах підручника для студентів виражений академічний підхід демонструє авторський колектив під керівництвом В. Добренькова [7], Г. Зборовського та білоруської дослідниці методологічних обґрунтувань соціогенезу О. Осипової [8].

Умови для позитивного ставлення й конструктивного аналізу творчості Л. Уорда з'явилися лише з розпадом радянської імперії, ліквідацією однопартійної системи й утвердженням демократичного розвитку суспільства. У поглядах на суспільство Л. Уорд пояснював основи суспільного розвитку та його облаштування, інакше ніж марксизм – офіційна доктрина більшовиків. Саме це було головною причиною несприйняття радянською філософією наукових здобутків американського мислителя й водночас успіхів «американського способу життя». Американський народ, завдяки своїм науковцям, зміг створити найпотужнішу державу світу. Одним із тих, хто зробив свій внесок у піднесення американського суспільства, був Лестер Франк Уорд.

У зв'язку з цим метою статті є обґрунтування важливості залучення творчого спадку Л. Уорда для сучасного розвитку соціально-філософської думки й теоретичного забезпечення формування інформаційного суспільства в Україні.

Найбільшою ваги для теорії і практики інформаційного суспільства є обґрунтування Л. Уордом того, що інтелект – головна рушійна сила історичного розвитку суспільства. У такий спосіб він розумів сутність і основу соціального розвитку. Справа в тому, що Л. Уорд висловив власний погляд на соціальну еволюцію, який відрізнявся від поглядів його сучасників. Він уважав, що механізм еволюції змінюється з часом: спочатку існує період природної еволюції (генезис), коли розвиток іде без відчутного впливу людини. Згодом настає період відомої, цілеспрямованої еволюції (телезис)², – свідомий і раціональний контроль над розвитком суспільства, який здійснюється з метою збереження та зміцнення соціального порядку й досягнення бажаних соціальних результатів. Ці ідеї він розгортає у своїх найбільш важливих роботах – «Динамічна соціологія» (1883, переклад російською – 1891), «Психічні фактори цивілізації» (1893, переклад російською – 1897) [10], «Нариси соціології» (1898, переклад російською – 1901), «Чиста соціологія» (1903), «Прикладна соціологія» (1906).

У своїй філософській аргументації Л. Уорд дотримується постулату О. Конта про те, що соціальна наука матиме значення лише в тому випадку, коли можливо обґрунтувати, що суспільство розвивається під дією законів, які подібні тим, які панують у природі. Потрібно також довести, що соціальні явища можна передбачати й управляти ними через знання законів, за якими вони відбуваються, так як це роблять із фізичними об'єктами в природничих науках. Якщо це не можливо, то необхідно дати спокій спробам поліпшення соціального становища людини. Адже О. Конт доводить, що досліджувати соціальні закони потрібно за допомогою «соціальної фізики», Г. Спенсер переконує, що цим має займатися «соціальна біологія», а Л. Уорд стверджує, що суспільні процеси найточніше можуть бути описані психологією й докорінно відрізняються від фізичної чи біологічної природи. «Соціальні сили суть сили психологічні й діють в колективному стані людини» й «полягають у розумовій природі індивідуальних членів суспільства», – писав Л. Уорд [10, с. 134]. Психологія є істинною наукою про суспільство. Саме вона надає можливість отримати правильні уявлення про суспільний розвиток.

¹ Психологічний еволюціонізм розглядає суспільство як етап космічної еволюції, у якій кожен подальший етап акумулює досягнення попередніх і будеться на них. Згідно з поглядами Л. Уорда, найвищою мірою еволюції є соціогенія (синтез усіх природних і соціальних сил), вона характеризується цілеспрямованим і творчим началом, усвідомленим прагненням до розвитку [9].

² Англійською «telesis» (із грецької τέλεσις) – спланований прогрес. Поняття вперше введено в соціальну теорію Л. Уордом, щоб описати свідомо спрямований соціальний прогрес за допомогою освіти й наукового методу.

На думку Л. Уорда, соціальна динаміка суспільства представлена двоєдино: соціальними силами й управління ними. В обох випадках ми маємо справу з розумовими (психологічними) явищами, вони належать до двох різних сфер розуму, які вчений позначає як суб'єктивну та об'єктивну. Чуттєва (афективна) здатність або суб'єктивна сфера розуму є осердям соціальних сил – почуття й емоції людини – основне «паливо» дій людей. Здатність міркувати є об'єктивною сферою розуму, яка також покликана керувати почуттями людини, тобто соціальною силою, за визначенням мислителя. Науковець підкреслює, що до нього філософи аналізували здатності розуму мислити і пізнавати, але залишали поза своєю увагою емоції, бажання, нахили, обман, хитрість та інші компоненти людської психіки (чи, як він указує, розуму). «Інтелект ... виступає на перший план із небаченою до цих пір ясністю. Уся попередня філософія розуму ... не могла подати це так виразно» [10, с. 240]. Досліджуючи основи суспільного розвитку, Л. Уорд хотів вирішити два завдання. Перше завдання: довести те, що суб'єктивні явища розуму є великим причинним фактором, який є спонукальною силою людської діяльності. Друге завдання: як саме соціальні сили можна підпорядкувати людському інтелектові, навчитися управляти ними. Для того щоб їх вирішити, потрібно пізнати душу людини, яку Л. Уорд визначає як «сукупність відчуттів, притаманних людському організму, і впливів, які беруть свій початок із цих відчуттів» [10, с. 56]. Особливо актуальним пізнання людської душі стає в процесі створення інформаційного суспільства, оскільки морально-психологічні якості людини відіграють у ньому вирішальну роль. Якщо раніше філософи вважали волю достатнім фактором під час пояснення соціальної динаміки, то за соціального планування, свідомого визначення цілей, що притаманне саме інформаційному суспільству, потрібні додаткові здатності людини й суспільства.

Американський філософ полемізує з А. Шопенгауером і Ф. Шеллінгом, які твердили, що немає іншого буття, крім волі, яку вони розглядали як рушійну силу суспільного розвитку. Німецькі мислителі розглядають волю як початкове буття, що характеризується безпричинністю, вічністю, незалежністю від часу, власне, вона є самоствердженням людини. Однак, зауважує Л. Уорд, однієї волі для успішної життєдіяльності людини недостатньо, нею повинен керувати інтелект. Людський інтелект розвивався, зокрема, і для того, щоб забезпечити досягнення цілей, які не зможуть бути досягнуті однією лише волею. Потрібно ще її спрямовувати в певному напрямі, управляти нею. Таким керівником і спрямовувачем волі є розум. «Відчуття розвивались як засіб для збереження життя... Інтелект розвивався для того, щоб забезпечити досягнення таких цілей, які не могли бути досягнуті однією лиш волею без керівництва нею» [10, с. 326]. Отже, у сучасних умовах однієї волі, наприклад політичної, недостатньо для того, щоб створити нову соціальну реальність. Потрібен сукупний соціальний інтелект.

На переконання Л. Уорда, в основу наукового аналізу соціальної еволюції потрібно покласти насамперед психологічні, а не біологічні принципи, психологічні, а не біологічні механізми суспільного життя. Він критикує Г. Спенсера за «знеособленість» процесу соціальної еволюції, у якому не знаходиться місця для свідомої й цілеспрямованої діяльності людей. Соціальна еволюція, уважає Л. Уорд, не може бути явищем біологічним (як її трактує англійський мислитель), оскільки в суспільстві живуть і діють люди, наділені свідомістю, психікою. Закони еволюції діють у людському суспільстві по-іншому, ніж у рослинному і тваринному світі. Рухомі емоції та інтелектом, люди можуть намічати для себе цілі й прагнути їх реалізувати. Рослини і тварини пристосовуються до природи, людина формує своє середовище – цивілізацію. Суспільство має власну соціальну сутність, власну специфіку – інтелект є вирішальною силою й невід'ємним фактором соціальності. «Уміння посилювати свої дії за допомогою свідомого уникнення перешкод і завад разом зі здатністю утилізувати сили природи найбільше відрізняє людину від нижчих тварин, і обидві ці якості виключно належать інтелекту» [10, с. 250].

У своїй роботі «Динамічна соціологія, або прикладна соціальна наука, основана на статичній соціології та менш складних науках» (1883) він виклав основи нової науки – соціогенії. Л. Уорд декларував чотири етапи еволюційних процесів. По-перше, існує космогенез, створення та еволюція світу. Потім, коли життя виникає, діє біогенез. Розвиток людства призводить до антропогенезу, який знаходиться під впливом людського розуму. Нарешті, існує соціогенез, що є наукою про формування самого еволюційного процесу для оптимізації прогресу, людського щастя й особистісної самореалізації [7, с. 198]. Л. Уорд не підтримував радикальних змін суспільства, що пропонувалися прихильниками еволюції та послідовниками Карла Маркса. Як О. Конт, Л. Уорд уважав, що соціологія є найскладнішою наукою і правильний соціогенез неможливий без широких досліджень. Рушійною силою соціогенезу є психічна сила, знаряддям якої служить людина, а безпосередньою причиною соціального явища – людська дія. Учений звернув увагу на те, що термін «свідомість» варто розглядати в трьох значеннях: як почуття, інтелект, інтуїцію [10, с. 342].

Л. Уорд підкреслює, що соціальна статика існує, але не існує статичного стану суспільства, воно динамічне. Тому правомірно говорити лише про динамічну соціологію, головним завданням якої є вивчення законів людського прогресу з метою збільшення його темпів. Він постійно проводить думку про необхідність поділу прогресу на активний і пасивний [10, с. 46]. Ступінь активності прогресування багато в чому залежить від рівня пізнання його законів. Тому завдання соціальної науки полягає в тому, щоб указати шлях, за допомогою якого можна досягти найбільш повного та загального задоволення людських бажань. В основу соціології має бути покладена гуманістична доктрина, сутність якої – «те, що є корисним для особистості, має бути корисним для суспільства» [10, с. 56].

Із появою людини поряд із генезисом – природної еволюцією – з'являється «телезис» – штучна еволюція, яка зумовлена не стихійними, а усвідомленими процесами – активною діяльністю людей. У міру розвитку прогресу генетичний метод поступово поступається місцем телеологічному, який явно перевершує перший. На зміну природним формам прогресу приходять штучна цивілізація, яка є плодом мистецтва. Мистецтво для вченого є синонімом досконалості. Він констатує, що вироблене людиною цінується вище за природне. Цивілізована людина прагне оточити себе тільки тими речами, які є завершеною працею ремісника чи художника. Суспільні заклади й соціальні інститути також можуть бути відкритими всепроникному духові вдосконалення, оскільки вони є такими самими штучними, як і витвори мистецтва, тобто створені людським інтелектом. Удосконалювати їх людину спонукає така сама сила, яка змушує вдосконалювати плуг чи машину. Уряд є таким самим плодом людської винахідливості і «зроблений мистецьки руками» людини, яка має повне право його створювати й удосконалювати. Удосконалення соціальних інститутів особливо актуальним постає в процесі формування інформаційного суспільства. У всіх на слуху терміни «електронний уряд», «дистанційне навчання», «інтерактивне спілкування» тощо. Це ті явища, які свідчать, що суспільству потрібно серйозно мобілізувати свій інтелектуальний ресурс, щоб досконалість панувала в усіх ланках державного управління та суспільної життєдіяльності.

Прагнення показати особливості телезису змусило Л. Уорда детально дослідити сутність психологічних мотивів, що призводять суспільство до руху. Основний стимул еволюції вчений бачив у бажанні людини бути щасливою, збільшенні насолоди і зменшенні страждання, а також у «репродуктивних силах» – прагненні залишити потомство. Бажання, що відображають природні імпульси індивіда, уважає рушійною силою людської дії [10, с. 161]. До психологічних факторів еволюції Л. Уорд зараховував такі: суб'єктивні (прояв душі, почуття), об'єктивні (інтелект, інтуїція) і соціально синтезовані (соціальні воля й інтелект, соціократія). Останні забезпечують раціональне викори-

стання інтелектуальних і фізичних сил, економію «розуму та природи».

У своєму дослідженні «Психологічні фактори цивілізації» Л. Уорд вилловував думку: реальна тільки особистість, а соціальна еволюція – результат її творчості, зусиль багатьох поколінь людей: «Великий вплив, який зробив суспільство тим, чим воно є, виходив із людської діяльності: вона й виробила цивілізацію» [10, с. 115]. На думку вченого, прогрес може досягатися двома шляхами: за допомогою нескінченних пристосувальних змін багатьох поколінь дуже низько організованих істот, а також «одним оригінальним зусиллям високорозвиненого мозку людини». Перший шлях – інстинктивний, другий – інтелектуальний. Ефективність соціальної еволюції залежить від ступеня раціоналізації соціальної дії людини. «Коли автоматичне, – зазначає Л. Уорд, – поступово перетворюється в оригінальне, пов'язане в роздільне ..., тоді розумовий процес з інстинктивного робиться раціональним» [10, с. 118].

Л. Уорд заявляв, що історію цивілізації можна висловити в шести словах: чим більше знаєш, тим більше можеш. «Суто біологічні цілі істоти досягаються за допомогою егоїстичних форм інтелекту, але до соціального прогресу й до цивілізації веде та його форма, яка називається винахідництвом спроможністю, а на своїй вищій сходинці винахідницьким генієм» [10, с. 326]. Розвинутий соціальний інтелект покликаний «організувати сили людської природи і спрямувати їх на служіння суспільству» [10, с. 327]. Констатуючи повсюдне розповсюдження соціального зла, Л. Уорд уважав, що соціальному інтелекту насамперед потрібно взятися за вирішення завдання зменшення соціального тертя. «Кожне колесо суспільного механізму має бути ретельно дослідженим досвідченим оком майстра, для того щоб досягнути сутністності тертя й видалити все те, що непотрібно в доскональній системі» [10, с. 330]. Людські бажання знищити неможливо, однак їхню природу можна змінити. Для цього потрібно створити відповідне соціальне середовище. У зв'язку з цим «вищий обов'язок суспільства полягає в тому, щоб кожен член суспільства отримав правильне виховання» [10, с. 330], яке, на думку Л. Уорда, полягає в донесенні найбільшої по можливості кількості знань і їх рівний і загальний розподіл, що в результаті зменшить «соціальне тертя» і створить умови для досягнення загального добробуту суспільства.

На думку вченого, знання важливі й для формування інтелекту, роль якого полягає в установленні нових соціальних відносин: «... оригінальні думки замінюють традиційні вірування». Здатність роботи є мірилом інтелектуальної сили особистості й суспільства загалом. Оскільки людина у своїх соціальних діях керується часто почуттям, а не інтелектом, то їй необхідно допомогти врівноважити почуття й розум: «Сила, що спрямовує інтелект, повинна бути прямо пропорційна емоційним силам» [6, с. 302]. Хто ж може виступати в ролі такої спрямовуючої сили? «Інтелект у власному розумінні, або інтуїтивна здатність, є керівним елементом суспільства і єдиним засобом для управління соціальними силами», – така відповідь Л. Уорда. Інтелект «обіймає все те в розумі, що не становить почуття», його не можна змішувати зі свідомістю, а також знанням [10, с. 260–261]. Інтелект, згідно з міркуванням вченого, є синтезом інтуїції і знання. Оскільки інтелект не зводиться до однієї інтуїції, а є результатом синтезу інтуїції і знання, то для збільшення інтелектуальної сили людини необхідно постійно вдосконалювати її навчання. Л. Уорд також обґрунтовує доцільність введення загальної обов'язкової освіти.

Соціальний прогрес, згідно з Л. Уордом, має ритмічний характер. На зміну автократії, аристократії, демократії та плутократії має прийти соціократія – влада суспільства. На відміну від демократії, влади народу, соціократія передбачає більш високий рівень організованості й освіченості народу, значний рівень розвитку соціального інтелекту та соціальної волі. Дослідник розробив утопічне вчення про ідеальне суспільство – «соціократію», відмітною особливістю якого має стати не самоконтроль особистості, а науковий

контроль соціальних сил за допомогою «колективного розуму», спрямовуючої сили суспільного розвитку.

Шляхом поступових перетворень суспільства за допомогою розвиненого соціального інтелекту народ сприяє соціальній еволюції. Однак учений визнає, що соціальна свідомість і соціальний інтелект в силу недостатнього розвитку ще не здатні розумно керувати взаємодією людей. Невдалі соціальні перетворення він розглядає як наслідок незнання соціальних законів, «принципів колективної людської діяльності». Тому соціолог пропагує необхідність активного розвитку соціальних наук [10, с. 355–363]. Л. Уорд відходить від кантівської традиції, підкреслює, що прогресуюча еволюція – завдання не стільки морального, скільки соціального характеру: «Завдання ці не мають ніякого стосунку до етики. Це не питання моральності, хоча від них більше, ніж від будь-чого іншого, залежить моральний прогрес світу. Це суто соціальні завдання, які можна розглядати з наукового погляду» [10, с. 339].

Для Л. Уорда соціогенія – вищий якісний щабель еволюції всього сущого, стан, до якого варто прагнути. Вона мовби синтезує всі природні та соціальні сили. Оскільки інтереси, властиві людині від народження, суперечливі, мають часом протилежну спрямованість, то постійна боротьба за існування породжує бажання безпеки, прагнення до об'єднання людей, котрі мають схожі інтереси, що і є основою для формування всіх соціальних установ. Учений вважає: індивід ніколи не робить метою своєї діяльності соціальний прогрес [10, с. 336]. Для визначення вектора соціального розвитку необхідно широкое втручання держави в життя суспільства: «... без уряду навряд чи був би можливий соціальний прогрес». Саме він має стати інструментом соціального регулювання, за допомогою якого можна згладити класову нерівність, яка формує соціальну структуру суспільства [10, с. 332, 325].

В інформаційному суспільстві важливу роль відіграють експерти, які, на думку Л. Уорда, є важливим фактором життєдіяльності суспільства. Він наводить приклад позитивного впливу високоякісних фахівців у роботі комісії сенату. У парламентаріїв, котрі обрані до вищого законодавчого органу країни, різний рівень і специфіка фахової підготовки, тому для створення виважених і суспільно корисних законодавчих актів необхідна участь експертів, які входять до складу парламентських комітетів і розуміються у відповідних галузях. Ті державні рішення, які не прораховані експертами (наприклад, «експерименти»), на думку Л. Уорда, є хибними. В умовах українського суспільства прикладом може бути експеримент, який зараз проводить Міністерство оборони. Сутність експерименту полягає в тому, щоб довести необхідність повернення в армію військових кухарів, як було раніше. Нині захисників України годують аутсорсингові компанії. Викликає подив проведення подібного експерименту, тому що експерти можуть порадити різні варіанти продовольчого забезпечення української армії й запропонувати найбільш оптимальний. Якщо держава буде проводити подібні соціальні експерименти, то втратить потрібну динаміку суспільного розвитку й безнадійно відстане від країн-лідерів, тому що експеримент – це шлях «проб і помилок». Чи є гарантія того, що цей експеримент буде вдалим? Таких експериментів може бути багато, і це даремна трата часу та ресурсів, особливо в умовах війни. В умовах інформаційного суспільства соціальні експерименти немислимі, оскільки рішення приймаються на основі компетентних знань і точних розрахунках.

Важливість для розбудови інформаційного суспільства в Україні мають такі здобутки Л. Уорда:

- розвиток суспільства пов'язаний із розвитком людської психіки, розуму, (а не суто біологічних (Г. Спенсер) чи економічних (К. Маркс) чинників у процесі еволюції);
- визнання визначального виховного впливу групи або суспільства на формування людської індивідуальності;
- зміст соціальних процесів визначає взаємодія біологічної і психічної природи людини (важливим соціальним фактором стає інтелект людини тому, щоб саме він здатен угамувати егоїстичні людські нахили та бажання);

• колективний соціальний інтелект – головна рушійна сила есторичного розвитку народу й людства;

• експерти стають найвагомішими членами суспільства.

Отже, творчий спадок Л. Уорда для формування інформаційного суспільства в Україні містить певний евристичний потенціал. Насамперед це дослідження душі людини й те, що в ієрархії наук перше місце посідає психологія як наука про людську душу та суспільство. Американський учений, показавши вплив біологічних потреб і психічних почуттів на хід соціальної еволюції, підкреслив значення людського розуму й соціального інтелекту. «Колективний розум» у процесі становлення інформаційного суспільства визначає соціальну еволюцію, тим самим загострюючи питання взаємодії людей у суспільному середовищі й у загальнопланетарному масштабі в контексті поєднання зусиль народів для збереження життя і цивілізації на землі. Перехід до інформаційного суспільства змушує по-новому поглянути на багато положень ученого, особливо про необхідність справедливого розподілу інформації як важливої умови нормального протікання соціогенезу. Творення гармонійних стосунків між людьми вчений пропонує засобами освіти. Але недооцінювання ним етики в соціальній взаємодії та комунікації суперечить наявним реаліям і не може бути сприйняте в подальших заходах щодо концептуалізації інформаційного суспільства.

Наступні дослідження полягають у тому, як саме втілити в освітньому процесі й суспільному та державному житті механізми соціального інтелекту, соціальне планування загалом, підвищити рівень свідомого підходу до поліпшення соціального становища людини.

Література

1. Лукашук О.С. Еволюція соціокультурного статусу вищої освіти / О.С. Лукашук // Український соціум. – 2013. – № 1 (44). – С. 75–87.
2. Крейк А.И. Социологическая концептуализация синергии Л.Ф. Уордом / А.И. Крейк [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2015/12/sociology/kreyk.pdf.
3. Захарченко М.В. Історія соціології від античності до початку ХХ ст. : [навчальний посібник] / М.В. Захарченко, О.І. Погорілий. – К. : Либідь, 1993. – 335 с.
4. Даниленко О.А. История социологии : [учебно-методическое пособие] / О.А. Даниленко, И.Д. Ковалева, А.А. Мусиезов ; МОиНУ ; ХНУ им. В.Н. Каразина. – Х., 2004. – 328 с.
5. Бачинин В.А. История западной социологии : [учебник] / В.А. Бачинин, Ю.А. Сандулов. – СПб. : Лань, 2002. – 384 с.
6. Воронцов А.В. История социологии. 19 – начало 20 века : в 2 ч. : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед.] / А.В. Воронцов, И.А. Громов. – М. : Владос, 2005. – Ч. 1 : Западная социология. – 2005. – 423 с.
7. История социологии (19 – первая половина 20 века) : в 3 кн. : [учебн. для студ.] / под общ. ред. В.И. Добренькова. – М. : ИНФРА-М, 2004. – Кн. 1 : История социологии (19 – первая половина 20 века). – 2004. – 592 с.
8. Осипова О.С. Методологическое обоснование социогенеза: классические подходы и инновации / О.С. Осипова ; Белорусский гос. ун-т, Белорусский гос. ун-т транспорта. – Гомель : [б.в.], 1997. – 433 с.

9. Соціологія : [короткий енциклопедичний словник] / Соціологічна асоціація України ; [уклад. В.І. Волович, В.І. Тарасенко, М.В. Захарченко та ін.] ; за заг. ред. В.І. Воловича. – К. : Український центр духовної культури, 1998. – 736 с.

10. Уорд Л. Психические факторы цивилизации / Л. Уорд ; пер. с англ. – Минск : Беларуская Энцыклапедыя, 2005. – 335 с.

Анотація

Найдьонов О. Г. Значення соціально-філософського спадку Лестера Уорда для формування інформаційного суспільства в Україні. – Стаття.

Творення інформаційного суспільства в Україні актуалізує глибше усвідомлення чинників суспільної динаміки. Традиційне звернення, що йде з радянської епохи, до матеріалістично-економічних чинників не дає позитивного результату. Творчий спадок Лестера Уорда в контексті формування інформаційного суспільства отримує сучасне звучання. Його заклик до вивчення людської душі, положення про значення психології для суспільствознавства і свідомого суспільного розвитку, роль сукупного інтелекту народу та його підвищення засобами освіти варті бути залученими до українського соціально-філософського дискурсу.

Ключові слова: інформаційне суспільство, соціальний інтелект, Лестер Франк Уорд, психологія, знання, прогрес.

Аннотация

Найденов А. Г. Значение социально-философского наследия Лестера Уорда для формирования информационного общества в Украине. – Статья.

Создание информационного общества в Украине актуализирует более глубокое осознание факторов общественной динамики. Традиционное обращение, которое берет свое начало с советских времен, к материалистически-экономическим факторам не дает положительного результата. Творческое наследие Лестера Уорда в контексте формирования информационного общества получает неожиданно современное звучание. Его призыв к изучению человеческой души, положения о значении психологии для обществоведения и сознательного общественного развития, роли совокупного интеллекта народа и его повышения средствами образования стоят того, чтобы быть привлеченными в украинский социально-философский дискурс.

Ключевые слова: информационное общество, социальный интеллект, Лестер Франк Уорд, психология, знания, прогресс.

Summary

Naydonov A. Gr. Value of Lester Ward's socio-philosophical inheritance for the formation of information society in Ukraine. – Article.

Creating an information society in Ukraine actualizes the greater awareness of factors of a social dynamics. The traditional appeal that comes from the Soviet era, to the materialist-economic factors did not give a positive result. Lester Ward's creative legacy in the context of the information society gets a modern sound. His appeal to the study of the human soul, the importance of psychology for social and conscious social development, the role of aggregate intelligence people, and improve the means of education deserve to be involved in Ukrainian social and philosophical discourse.

Key words: information society, intelligence, Lester Frank Ward, psychology, knowledge, progress.